

De Wilde Narcis in de Gemeente Staphorst

Mogelijkheden om een uniek bolwerk te behouden en te
versterken

Titel: De Wilde narcis in de gemeente Staphorst – Mogelijkheden om een uniek bolwerk te behouden en versterken

Auteur(s): Dhr. S. Olk, dhr. A. Corporaal, dhr. M. Poolman

Opdrachtgever: Landschap Overijssel

Projectcode: 2015_35

Status: Definitief

Datum: 6-12-2017

Foto omslag: Een grote groeiplaats van de Wilde narcis in Rouveen.
Foto: Michiel Poolman

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	6
1 Inleiding	7
1.1 Inleiding	7
1.2 Aanleiding	8
1.3 Doelstelling en Werkwijze	8
2 De Wilde Narcis	9
2.1 Herkenning	9
2.2 Ecologie	10
2.3 Verspreiding en geschiedenis	11
2.4 Analyse van het probleem	13
3 Kansen voor behoud van de soort	14
3.1 Versterken draagvlak en vergroten kennis in de streek	14
3.2 De bollenbank	16
3.3 Kweekexperiment	17
3.4 Verkenning: terugkeer op oorspronkelijke groeiplaatsen	19
4 Conclusies en aanbevelingen	21
4.1 Behoud binnen 'bolwerk' Staphorst	21
4.2 Vervolgtraject	22
5 Literatuur en geraadpleegde bronnen	23
Bijlagen	24
BIJLAGE 1 - Persbericht bloeitijd	25
BIJLAGE 2 - Persbericht najaar	26
BIJLAGE 3 - Informatiefolder Wilde narcis	27
BIJLAGE 4 - Instructie vermeerdering door scoring	28
BIJLAGE 5 - Monitoring Kweekexperiment Wilde Narcis	30

1 Inleiding

1.1 Inleiding

Als vroegbloeiend bolgewas siert de Wilde Narcis (*Narcissus pseudonarcissus* subsp. *pseudonarcissus*) menig voortuin in Rouveen, Staphorst, Lankhorst en IJhorst. Deze voorjaarsbloeiers, plaatselijk 'Tijlozen' (tieloz'n) genoemd, vallen door hun bleekgele kleur en het nog ontbreken van veel andere voorjaarsbloeiers erg op. Sommige tuinen, zeker in de tuinen die ook als boomgaardje in gebruik zijn, staan er vol mee.

Menig tuinbezitter is zich nauwelijks bewust van dit fraaie en landelijk gezien zeldzame bolgewas. In veel tuinen zijn alleen gekweekte Narcissen te vinden, die aangeplant zijn om hun vroege bloei, hun opvallende bloemkleuren of hun opvallende vorm. De Wilde narcis is erg karakteristiek voor Rouveen, Staphorst, Lankhorst en IJhorst, deze streek kan met recht een 'bolwerk' worden genoemd.

De Wilde narcissen op de erven en in de bermen in de gemeente zijn nakomeling van Wilde narcissen die vroeger van nature voorkwamen in de omgeving. Ze worden al in de 17e eeuw gemeld door H. Bruman voor de omgeving van Zwolle (Weeda, Schaminée & van Duuren 2003). In de vochtige beekdalen in de omgeving moet de soort ooit een gewone verschijning zijn geweest. Door het aantrekkelijk uiterlijk van de vroegbloeiende bloemen en de bollen die giftig zijn voor het vee, is de Wilde narcis in het verleden op grote schaal uit de graslanden verwijderd en 'gelukkig' ook aangeplant in boerentuinen. Door veranderend landgebruik, intensivering van de landbouw en het uitgraven is de Wilde narcis al lange tijd verdwenen van de oorspronkelijk groeiplaatsen. Dat maakt het voorkomen van de Wilde narcis op de erven en in de bermen extra bijzonder.

Landschap Overijssel en de Natuurbeschermingsvereniging "IJhorst-Staphorst e.o." zetten zich in voor het behoud van deze voor de gemeente Staphorst zo karakteristieke voorjaarsbloeier.

Figuur 1. Een boerentuin vol met vroegbloeiende Wilde narcissen en sneeuwkllokjes. De groeiplaats gedijt prima in de lichte schaduw van de fruitbomen die tezamen de typisch Staphorster boomgaard ('goarn') vormen. Foto: Michiel Poolman.

1.2 Aanleiding

De afgelopen decennia nemen de aantallen en het aantal groeiplaatsen van de Wilde narcis in tuinen in de regio Staphorst langzaam maar gestaag af. Het is lastig om precies te achterhalen wanneer deze afname is ingezet en hoe deze exact is verlopen. Wel is het duidelijk dat ze hier op termijn verdwijnt als er geen gerichte actie wordt ondernomen.

Modernisering van tuinen en erven – vooral als er nieuwe bewoners intrekken - met de daarbij horende toegenomen frequentie van maaien en het vroege tijdstip van maaien van het gazon speelt een belangrijke rol in de achteruitgang van de soort. Veel bewoners realiseren zich niet wat voor een bijzondere planten zij in hun tuin hebben staan. Het vergroten van de bekendheid van de soort en het draagvlak om de soort te behouden zijn daarom zeer belangrijk. Voorlichting geven aan tuinbezitters mét Wilde narcis is belangrijk uit oogpunt van bewustwording, maar ook om zo mogelijk van hén te vernemen hoe het komt dat de soort het in hún tuin zo goed doet.

1.3 Doelstelling en Werkwijze

Landschap Overijssel vindt dat de Wilde narcis thuishoort bij het unieke aangezicht van de Rouveense, Staphorster, Lankhorster en IJhorster streek, samen met de karakteristieke boerderijen en de klederdracht. Daarom heeft Landschap Overijssel besloten om zich in 2016 in te zetten voor het behoud van de soort in de gemeente Staphorst. Gedurende het jaar zijn een aantal acties ondernomen met als doel de lokale populatie te beschermen en versterken.

Het project bestaat in grote lijnen uit drie onderdelen die samen een bijdrage leveren aan het duurzaam in stand houden van de populatie van de soort in het gebied van de gemeente Staphorst. De drie activiteiten die binnen het project in 2016 zijn uitgevoerd zijn:

1. Het creëren van draagvlak en het vergroten van de kennis en bekendheid onder de lokale bevolking door middel van communicatie in lokale media en met een informatieve folder;
2. Het opzetten van een bollenbank met een bijbehorend netwerk van betrokken partijen waardoor de kennis en distributie van bollen de komende jaren wordt gewaarborgd;
3. Het opzetten en opstarten van een kleinschalig kweekexperiment met zaden die verzameld zijn van planten in het gebied.

Naast de hierboven genoemde onderdelen is aanvullend een korte verkenning uitgevoerd naar de mogelijkheden voor het (her)introduceren van de soort op oorspronkelijke groeiplaatsen in de omgeving. Met “oorspronkelijke” groeiplaatsen wordt hier bedoeld op locaties die lijken op de locaties waar de soort in het verleden van nature groeide, in de omgeving van Staphorst betreft dit vochtige gras- en hooilanden in beekdalen.

2 De Wilde Narcis

2.1 Herkenning

De Wilde narcis lijkt op het eerste gezicht op de Trompetnarcis, een van de meest gekweekte cultivars die hier in veel tuinen is aangeplant. Toch zijn er een aantal kenmerken die ervoor zorgen dat de Wilde narcis in de meeste gevallen goed te onderscheiden is van deze Trompetnarcis (zie figuur 2):

- De Wilde narcis is een vroegbloeiende soort die vaak als eerste narcissoort in bloei staat
- De bloem is tweekleurig met lichtgeel gekleurde bloemdekslippen en een donkerder centrale trompet
- De bladeren zijn grijsgroen, terwijl die van de Trompetnarcis frisser grasgroen zijn
- De Wilde narcis blijft in de meeste gevallen kleiner en lager dan de Trompetnarcis
- Bloemen van de Wilde narcis zijn knikkend tot recht afstaand, die van de Trompetnarcis zijn omhoog- tot afstaand

Figuur 2. Links twee foto's van de Wilde narcis en rechts twee foto's van de Trompetnarcis. Vooral het verschil in kleur, de bloem van de Wilde narcis is duidelijk tweekleurig, is op het eerste gezicht opvallend. Foto's Wilde narcis: M. Poolman. Foto's Trompetnarcis: boven H. Braxmeier, beneden D.J. Bergsma.

2.2 Ecologie

Bewoners met Wilde narcissen in de tuin hoeven doorgaans geen speciale inspanningen te verrichten voor de instandhouding in de tuin: de exemplaren houden zichzelf in stand en lijken zich vaak ongemerkt te verjongen. Dit bolgewas is desondanks erg kwetsbaar gebleken en gevoelig voor verstoring van de groeiplaats, wat ook de belangrijkste reden is dat ze in de regio niet meer voorkomt op de natuurlijke groeiplaatsen. De soort lijkt niet meer in staat om met haar vrij zware zaden zelfstandig goede groeiplaatsen opnieuw te bereiken. Vroeger werden zaden meegevoerd door het veelvuldig voorkomende water dat deze contreien iedere winter volledig onder water zette of veel minder ver weg doordat mieren de zaden wegsleepten en in hun ondergrondse nest opborgen (ze planten daarbij de zaden, zonder het te weten).

Grootschalige ontwatering, normalisatie van beeklopen, het gebruik van kunstmest en vooral het stelselmatig weghalen van de planten uit de graslanden hebben de soort uit het landschap doen verdwijnen.

De bladeren van de Wilde narcis lopen zeer vroeg in het voorjaar uit waardoor de soort ook kan groeien op plaatsen waar in de zomer sprake is van lichtgebrek (zoals in moerasbos). Ten aanzien van verschillende bodemfactoren stelt de soort geen hoge eisen, hoewel de soort een voorkeur heeft voor enigszins zure, vochtige tot vrij natte bodems.

De bol klistert, wat betekent dat de oorspronkelijke moederbol zich onder goede omstandigheden jaarlijks splitst in meerdere bollen. Deze nieuwe bollen kunnen daarna zelf ook weer gaan bloeien, mits ze groot genoeg zijn: vaak is dat al in het jaar daarop. Daarnaast weet de plant – meestal ieder jaar – zelf weer zaad te maken doordat ze door een bij of hommelt bevrucht wordt. De bloeistengel vormt tegen het eind van het voorjaar – eind mei meestal – een gesteelde, groenblijvende, 3-kleppige, rondachtige doosvrucht waarin zwart-wordende ronde zaden met een speciaal aanhangsel, het zogenaamde mierenbroodje, zitten die op de bodem vallen en daar door mieren verslept kunnen worden. Vermoedelijk zijn dat ‘gewone’ mierensoorten zoals de veelvuldig voorkomende soorten als Wegmier, Schaduwmier en Gele weidemier.

Hoe kaler, ruller en kruimiger de bodem, des te beter is het kiembed, allemaal aanwijzingen ervoor dat het zaad niet óp de bodem kiemt, maar er in. Als het zaad in het gras valt, kiemt er meestal maar een klein aantal van, iets dat vrij normaal is bij veel plantensoorten. De opgroeiperiode duurt gewoonlijk ongeveer 5-6 jaar voordat er weer een bloeiende plant opgegroeid is.

De zaden zijn tamelijk groot en voor zaden vrij zwaar (0,007036 gram per rijp zaad). Deze zaden vormen een onmisbare schakel om tot een duurzame populatie te komen, maar bij vermeerdering uit zaden komt van nature veel kijken. Allereerst de zaadvorming: alleen hommels of bijen kunnen de bloemen bevruchten en als de zaden rijp zijn kiemen ze alleen onder vochtige omstandigheden in de grond en dan ook nog het liefst wat kale grond, mits die rul is. In de natuur komen hier mieren (vermoedelijk van het genus *Lasius*) aan te pas. Om dat te bewerkstelligen zijn de zaden uitgerust met een ‘mierenbroodje’ (elaiosoom). Zo’n mierenbroodje, een soort hoedje vol suikerachtige stoffen, zit aan de top van het volledig zwarte zaadje. Dat broodje is voor mieren erg aantrekkelijk als voedselbron en daarom pakken ze de zaden actief op en slepen het mee naar het nest. Zo’n mierenest is als kiembed erg geschikt omdat de grond rul is, maar het zaad zit nu wel ondergronds.

De zaden zijn tamelijk groot omdat ze niet gewoon kiemen en direct via de kiembladen assimileren, maar omdat de inhoud gaat fermenteren. Bij dit proces wordt alcohol gevormd en die levert de energie om een buisvormig kiemblad te maken dat tot boven de grond uitgroeit en daar pas start met de assimilatie. Veel meer bolgewassen doen dat en zijn daardoor in staat om te kiemen op plaatsen waar andere planten, potentiële concurrenten, dat niet kunnen.

Via een lange omweg blijken de Wilde narcissen een speciaal plekje gevonden te hebben (een niche) om te kiemen en te overleven; ze doen dat door samenwerking aan te gaan met bevruchtende insecten (bijen en hommels) en zaadverspreiders (mieren). Is één van beiden er niet dan gaat vestiging en verspreiding uiteraard veel moeilijker en dat verklaart waarom zo'n 'gewone' soort zo zeldzaam is geworden.

2.3 Verspreiding en geschiedenis

In de gemeente Staphorst komt de Wilde narcis nog in een groot aantal tuinen van boerderijen voor. Het zwaartepunt van de verspreiding ligt aan de streek (de Oude Rijksweg – Gemeenteweg), die van de noordkant van Staphorst doorloopt tot het zuiden van Rouveen (zie figuur 3).

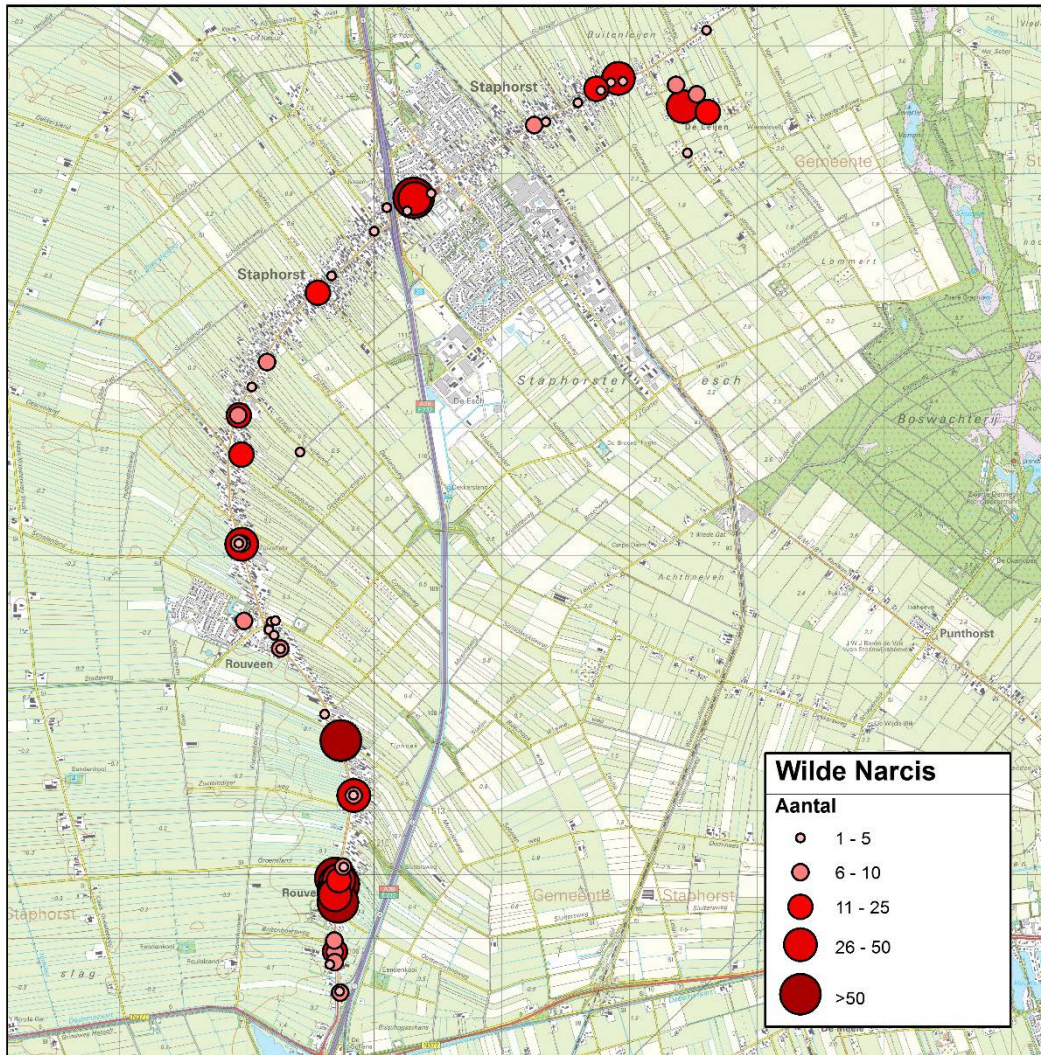
Tegenwoordig is de lokale populatie van deze soort, met naar schatting nog geen 2.500 bloeiende exemplaren, verdeeld over circa 90 groeiplaatsen/deelpopulaties¹ nog maar een klein deel van wat de populatie hier vroeger geweest moet zijn. Gelet op de historische ontwikkelingen is de regionale populatie vermoedelijk al voor de vorige eeuwwisseling op zijn grootst geweest in een tijd dat veel van het schrale land nog niet ontwaterd werd en van kunstmest werd voorzien. De boeren van toen hebben nog tot de wisseling van de 19e en 20e-eeuw hun landerijen geïnundeerd en hebben zich in die tijd zelfs verzet tegen de toepassing van moderne landbouwtechnieken en ontwatering.

In de regio Staphorst vormde een korte vegetatie op een vochtige, wat schrale en zwak zure ondergrond het leefgebied waar de Wilde narcis vroeger voorkwam. Ook vochtige Elzenbroekbosjes behoren waarschijnlijk tot de natuurlijke groeiplaatsen van de soort. Zulke gebiedjes troffen we tot in het midden van de 19e eeuw aan langs de Reest, het Meppelerdiep en waar de Olde Maten overging in het gebied De Velde. Zeer vermoedelijk groeiden ze ook op wat vochtige, lemige gronden richting Avereest, Nieuwleusen en het Ruitenveen. Omdat het zulke markante planten zijn, die het nieuwe voorjaar lijken aan te kondigen, heeft men ze vroeger uitgestoken en in de eigen tuin weer aangeplant. Dit waarschijnlijk ook omdat de soort giftig is voor vee wanneer het in het hooi terecht komt. In vegetatieve vorm in het veld wordt het echter herkend door grazend vee en vermeden.

Ontginning van de begroeiingen met Wilde narcissen heeft voor de soort op veel plaatsen de doodsteek betekend. Ook in aangrenzende gebieden in Drenthe en Friesland vertoont de verspreiding van de soort een vergelijkbaar beeld: verdwenen van de natuurlijke groeiplaatsen en aanwezig op erven en tuinen (Beijerink, 1957; Poolman 2015). Tegenwoordig treffen we oorspronkelijke natuurlijke en nog bezette groeiplaatsen van de soort in Nederland alleen nog zeer spaarzaam in enkele Zuid-Limburgse hellingbossen.

¹ Aantal bloeiende exemplaren en aantal groeiplaatsen op basis van gegevens en mondelinge mededeling van de heren M. Poolman en J. Paasman.

Hoewel het uitplanten van de soort nog niet strikt noodzakelijk is voor het behoud van de soort, zou men kunnen overwegen om de soort uit te zaaien op een paar plekken waar de groeiomstandigheden weer geschikt lijken en met het beheer rekening gehouden kan worden met de soort. Uitzaaien heeft dan de voorkeur boven uitplanten, omdat bij zaaien gelijk duidelijk wordt of de soort er zich zelfstandig kan vestigen en handhaven.

Figuur 3. Recente verspreidingskaart van de Wilde narcis in de regio Staphorst, opgesteld op basis van gegevens van de heer M. Poolman.

2.4 Analyse van het probleem

Slecht tuinonderhoud is maar zelden de reden dat de soort uit de tuinen verdwijnt. De belangrijkste reden is de modernisering van tuinen en erven: in de nieuwe tuinen is vaak geen plek voor fruitbomen, noch voor extensief beheerd gazon, waarbij er haast automatisch wel een geschikt plekje is voor de Wilde narcis.

In de gemeente worden na renovatie van het erf doorgaans moderne tuinen aangelegd met strakke gazons en bloemenrijke borders met struiken en bloemen die uit alle delen van de wereld komen. Hiermee is een stuk identiteit van het streekdorp onder spanning komen te staan en het duurzame voortbestaan van de Wilde narcis in dit streekdorp erg bemoeilijkt.

De tuinen waar de Wilde narcis het nu nog het beste doet, kenmerken zich door een relatief extensief beheer. De gazons waar de soort nu nog volop staat worden weinig en pas laat (essentieel) in het jaar gemaaid wat de planten de gelegenheid geeft om zaad te zetten en te laten rijpen, en de voedingsstoffen uit de bovengrondse delen naar de bol te vervoeren voordat deze worden gemaaid. Menig tuinbezitter mét Wilde narcissen is zich ervan bewust dat zulk onderhoud essentieel is voor het behoud van deze narcissen.

3 Kansen voor behoud van de soort

3.1 Versterken draagvlak en vergroten kennis in de streek

Samenwerking

De Wilde narcis is verdwenen van de oorspronkelijke natuurlijke groeiplaatsen door menselijk handelen. Doordat de soort in de regio nu uitsluitend nog in tuinen, erven en boomgaarden groeit is het voortbestaan in de gemeente Staphorst sterk afhankelijk van de inzet en bereidwilligheid onder de lokale tuin-bezittende bevolking. Het vergroten van het draagvlak en de kennis van deze bijzondere zeldzaamheid bij de lokale bevolking is dan ook essentieel voor het behoud van de soort. Ook het zoeken naar samenwerking met andere lokale partijen die zich willen inzetten voor het behoud van de soort is van belang voor het vergroten van de kennis en het draagvlak.

In december 2015 is het project tijdens een gesprek met mevr. S. Brand van de Gemeente Staphorst onder de aandacht gebracht. Het project is daarbij enthousiast ontvangen, maar tot concrete afspraken over een rol binnen het project heeft dit niet geleid. Ook tijdens een verkennend gesprek met enkele bestuursleden en medewerkers van de plaatselijke Agrarische Natuurvereniging Horst en Maten zijn de mogelijkheden voor samenwerking verkend. Gezien recente ingrijpende bestuurlijke veranderingen binnen de ANV en tijdgebrek, werden hier op de kortere termijn geen mogelijkheden voor concrete samenwerking gezien. Gesprekken met de Natuurbeschermingsvereniging "IJhorst-Staphorst e.o.", die de afgelopen jaren al veel aandacht heeft besteed aan de soort, hebben wel tot een samenwerking geleid. Zo is gezamenlijk gewerkt aan het opzetten van een bollenbank (zie §3.2), maar heeft ook afstemming plaats gevonden rond momenten waarop de publiciteit is gezocht.

Publiciteit

Nadat er de afgelopen jaren door de Natuurbeschermingsvereniging "IJhorst-Staphorst e.o." aandacht aan de soort is besteed, is 2016 gebruikt om het draagvlak voor behoud en de bekendheid van de soort onder bewoners verder te vergroten. Met dit doel zijn de volgende middelen ingezet:

- Een persbericht in diverse lokale media aan het begin van de bloeitijd;
- Een stuk in het programma "Overijssel vandaag" op RTV-Oost tijdens de bloeitijd;
- Een persbericht in diverse lokale media aan het eind van het project;
- Een Informatieve folder voor bewoners;
- Het aanbieden van een 'vraagbaak' rond de soort via lokale media;
- Een artikel in de maart 2016 editie van het magazine van Landschap Overijssel: "Natuurlijk Overijssel".

Persbericht aan het begin van de bloeitijd

Op 17 maart, aan het begin van de bloeitijd, is een persbericht uitgegaan naar verschillende lokale media. Het betreffende persbericht is opgenomen in bijlage 1. Dit bericht is overgenomen door: De Stentor, Staphorst.nieuws.nl, Weblog-Rouveen en Weblog-Staphorst. Ook de facebook-pagina van FLORON heeft aandacht aan het artikel besteed.

RTV-Oost

In het kader van het project heeft Michiel Poolman, ecooloog van Landschap Overijssel, meegewerkt aan een uitzending van RTV-Oost. In deze uitzending is Michiel Poolman samen met de heer Jan Paasman van de Natuurbeschermingsvereniging "IJhorst-Staphorst e.o." op pad geweest om verschillende groeiplaatsen in Rouveen en Staphorst te bezoeken. De video kan worden teruggekeken op YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=MzDOI8nJEGI>

Persbericht aan het eind van het project

Na het opzetten van de bollenbank en het produceren van de folder is weer een persbericht uitgegaan waarin, met daarin informatie over de soort en is de inmiddels opgezette bollenbank extra onder de aandacht is gebracht. Dit bericht is overgenomen door de Stentor en de Staphorster en een lokale nieuwswebsite

Informatieve folder

Om huidige en nieuwe bewoners te informeren over de Wilde narcis is een informatieve folder samengesteld (bijlage 3). In deze folder staat zowel informatie over de soort en het benodigde beheer als over de opzet en contactgegevens van de bollenbank. De folder is in de brievenbus gedaan bij mensen met Wilde narcissen in de tuin en op verschillende plaatsen binnen de gemeente verspreid en beschikbaar gesteld voor geïnteresseerden. Makelaars die actief zijn binnen de gemeente is gevraagd de folder te verstrekken aan nieuwe bewoners. De Natuurbeschermingsvereniging heeft een ruime voorraad van deze folders liggen en ook op het gemeentehuis van Staphorst is de folder beschikbaar gemaakt.

Vraagbaak

Naar aanleiding van de aandacht in de media hebben verschillende bewoners en geïnteresseerden contact opgenomen met Landschap Overijssel, met uiteenlopende vragen. De reacties geven aan dat de aandacht die besteed is, heeft geleid tot een toename van de bekendheid van deze soort.

Een aantal bewoners heeft laten weten graag de Wilde narcis een plek op hun erf te geven. Op dit moment zijn er te weinig bollen beschikbaar om aan de vraag te voldoen, een signaal dat het opzetten van een bollenbank in de nabije toekomst een belangrijke bijdrage kan gaan leveren aan het behoud en uitbreiding van de soort in de tuinen van de streek.

3.2 De bollenbank

Om initiatieven te stimuleren om het voorkomen van Wilde narcissen op meer plekken in de streek te bevorderen is het idee geboren om een zogenaamde bollenbank op te zetten. Het doel van de bollenbank is het behouden (van genetisch materiaal) en waar mogelijk stimuleren van het voorkomen van de Wilde narcis in het gebied. Het opzetten van een bollenbank, met een daarbij horend stabiel netwerk van betrokken partijen, kan hier op termijn een belangrijke rol gaan spelen. Praktisch gezien omvat de bollenbank het volgende:

- Het voorkómen van het – vaak onnodig - verloren gaan van bollen en/of planten. Door het innemen van bollen die ‘vrijkomen’ bij de herinrichting van tuinen waar nu Wilde narcissen groeien en waar deze na de inrichting geen (geschikte) plek meer hebben;
- Realiseren van een toename van het totale aantal bollen door middel van vermeerdering;
- Het beschikbaar stellen van vrijgekomen, of door vermeerdering verkregen, bloembollen aan bewoners die de Wilde narcis een goede plek op hun erf willen geven;
- Het beoordelen van de geschiktheid van de erven van bewoners die de Wilde narcis een plek willen geven en adviseren bij het aanplanten en beheer.

In de ‘bank’ wordt met moederbollen, die in het gebied zijn verzameld, nieuw plantmateriaal opgekweekt die in geschikte tuinen uitgeplant kunnen worden. Het uitbouwen en onderhouden van de bollenbank is een meerjarig proces. Daarom is een lokale partij gezocht die hier gedurende een langere periode een rol in wil en kan spelen.

De Natuurbeschermingsvereniging “IJhorst-Staphorst e.o.” is een partij die in het verleden ook al de nodige aandacht aan de soort heeft besteed en heeft uitgesproken zich in te willen zetten voor het behoud van de soort in het gebied. De Natuurbeschermingsvereniging heeft zich in de periode 2011-2014 beziggehouden met het in kaart brengen van de verspreiding van de soort. De bollenbank kan, met gezamenlijke inspanning van Landschap Overijssel en de Natuurbeschermingsvereniging, een nieuwe impuls geven aan de aandacht en het werk, dat de Natuurbeschermingsvereniging eerder aan de soort heeft besteed.

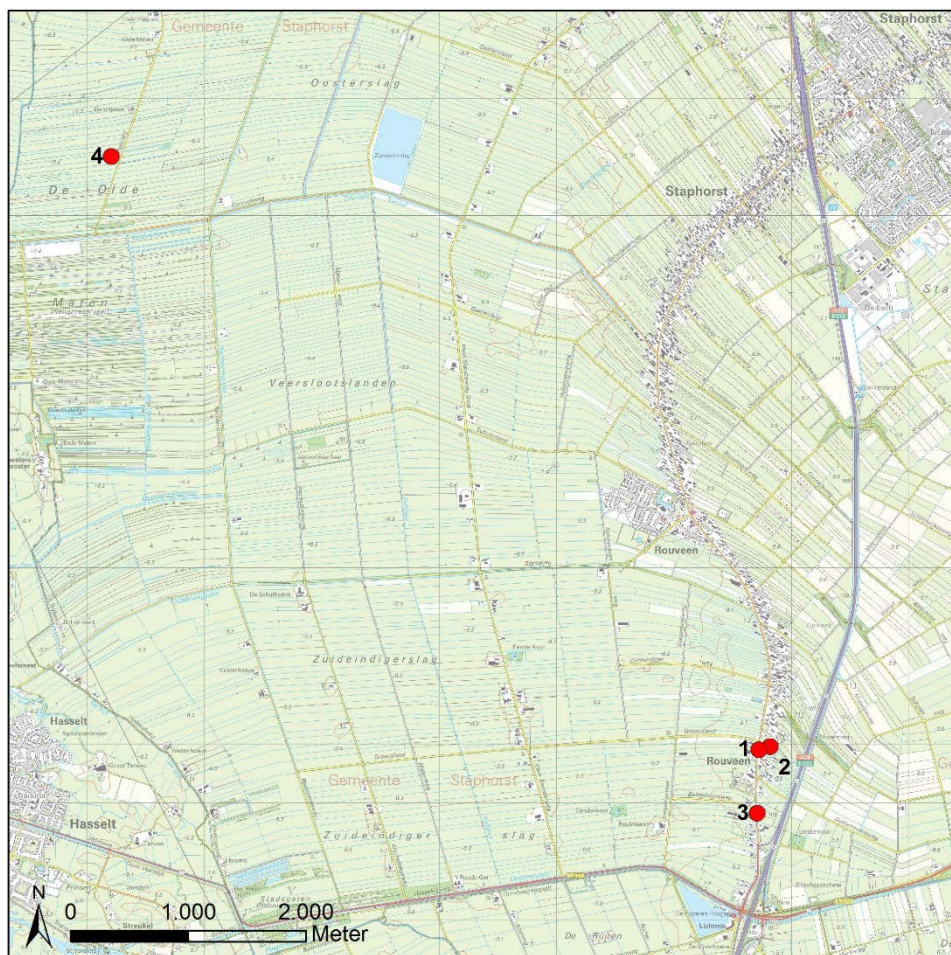
Als eerste aanzet voor de bollenbank is in de zomer van 2016 een klein aantal bollen verzameld op een locatie in Rouveen. De locatie betrof een gazon waar de omstandigheden door werkzaamheden waarschijnlijk op korte termijn ongeschikt zullen worden voor de narcissen. De bollen zijn droog en donker bewaard en in november 2016 overgedragen aan de Natuurbeschermingsvereniging. Er wordt naar gestreefd om, zodra er meer dan 20 bollen in de bank aanwezig zijn, enkele van deze bollen te vermeerderen door ‘scoring’, waarbij de in bijlage 4 opgenomen instructie als leidraad wordt genomen.

3.3 Kweekexperiment

Parallel aan het opzetten van de bollenbank is een experiment opgezet waarbij geprobeerd wordt Wilde narcissen uit zaad op te kweken. De doelen van dit experiment zijn:

- Een toename van het totale aantal exemplaren;
- Een toename van de kennis rond de kiemingsecologie van de Wilde narcis;
- Het vergroten van de genetische diversiteit door het opkweken van Wilde narcissen die door kruisbestuiving zijn ontstaan en niet door vegetatieve vermeerdering.

Concreet zijn in mei en juni 2016 in totaal 476 zaden verzameld, afkomstig van vier verschillende groeiplaatsen in de gemeente Staphorst. Drie van de locaties betreffen oude erven langs of vlak aan “de Streek” (de Oude Rijksweg) in Rouveen. De vierde locatie heeft betrekking op een particulier beheerd oude eendenkooi met soortenrijk hooiland in de nabijgelegen Olde Maten. De ligging van locaties is weergegeven in figuur 4.

Figuur 4. Ligging van de vier locaties waar in 2016 zaden zijn verzameld voor het kweekexperiment.

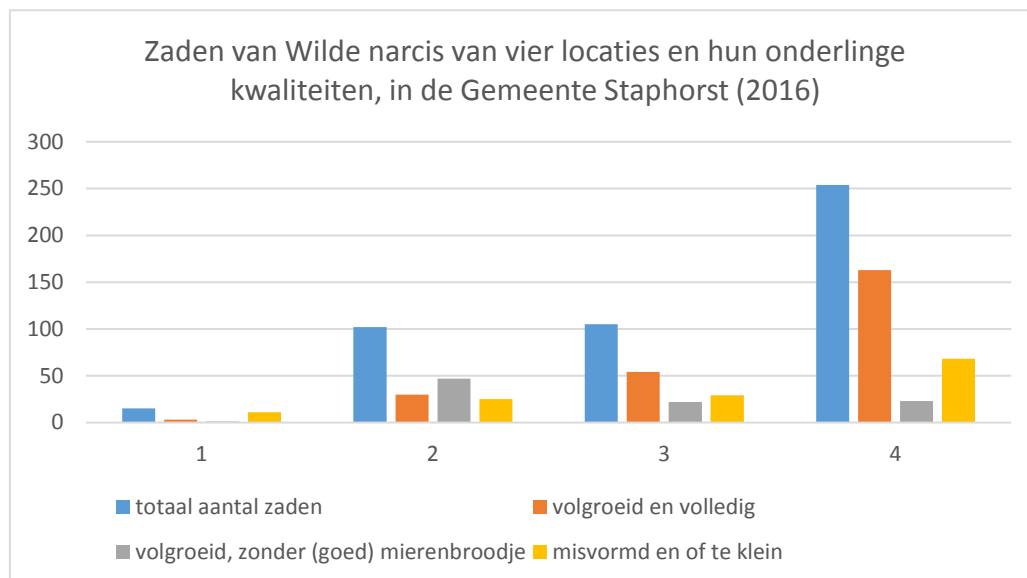
De zaden zijn 17 oktober 2016 gezaaid in een speciaal gefabriceerde kweekbak die verdeeld is in 4 vakken, waar de zaden op verschillende diepte gezaaid zijn: oppervlakkig 0 cm), 3-4 cm diep, 5-6 cm diep en 7-8 cm diep (zie figuur 5). Van alle verzamelde zaden is voorafgaand aan het zaaien de kwaliteit beoordeeld onder een microscoop (figuur 6). Hieruit bleek dat het tijdstip van oogsten van belang is. De zaden moeten op het juiste moment geoogst worden, wanneer de zaaddoos geheel geel gekleurd is en uitgedroogd is, vlak voordat deze openbreekt. Wanneer dit te vroeg word geoogst zijn de zaden nog niet uitgehard en krimpt het zaad wat de kwaliteit vermoedelijk niet ten goede komt. Uiteindelijk zijn alle zaden van de vier locaties zijn gemengd tot één totaalmonster.

De kweekbak is gesitueerd op landgoed de Horte te Dalfsen, in de tuin van het bijgebouw ("De Landbouwschuur") van Landschap Overijssel. Het voorstel is om de resultaten in 2017 te monitoren, met als doel meer informatie te verkrijgen over de kiemingsecologie ten aanzien van de bodemdiepte, waarmee al-dan-niet de tussenkomst van mieren(nesten) gesimuleerd wordt. Het in bijlage 5 opgenomen monitoringsformulier kan hierbij worden gebruikt.

Als de planten twee jaar oud zijn kunnen deze worden uitgeplant op de locatie waar ze zich de daaropvolgende jaren verder kunnen ontwikkelen. Afhankelijk van het aantal exemplaren dat voortkomt uit de kweek kan dit op de locatie van de bollenbank, op de Horte of op beide locaties. Als de bollen na 5-6 jaar volgroeid zijn en ze in het voorjaar gaan bloeien, kunnen de bollen worden uitgegeven door de bollenbank en een bijdrage leveren aan het versterken van de lokale populatie van de soort in de gemeente Staphorst.

Figuur 5. Kweekbak waarin de zaden op 17 oktober 2016 zijn gezaaid, op vier verschillende dieptes. Linksonder oppervlakkig gezaaide vak en rechtsonder het meest diep gezaaide vlak

Figuur 6. Inschatting van de kwaliteit van de op vier locaties verzamelde zaden van de Wilde narcis, beoordeeld met behulp van een microscoop. De ligging van de locaties is weergegeven in figuur 4.

3.4 Verkenning: terugkeer op oorspronkelijke groeiplaatsen

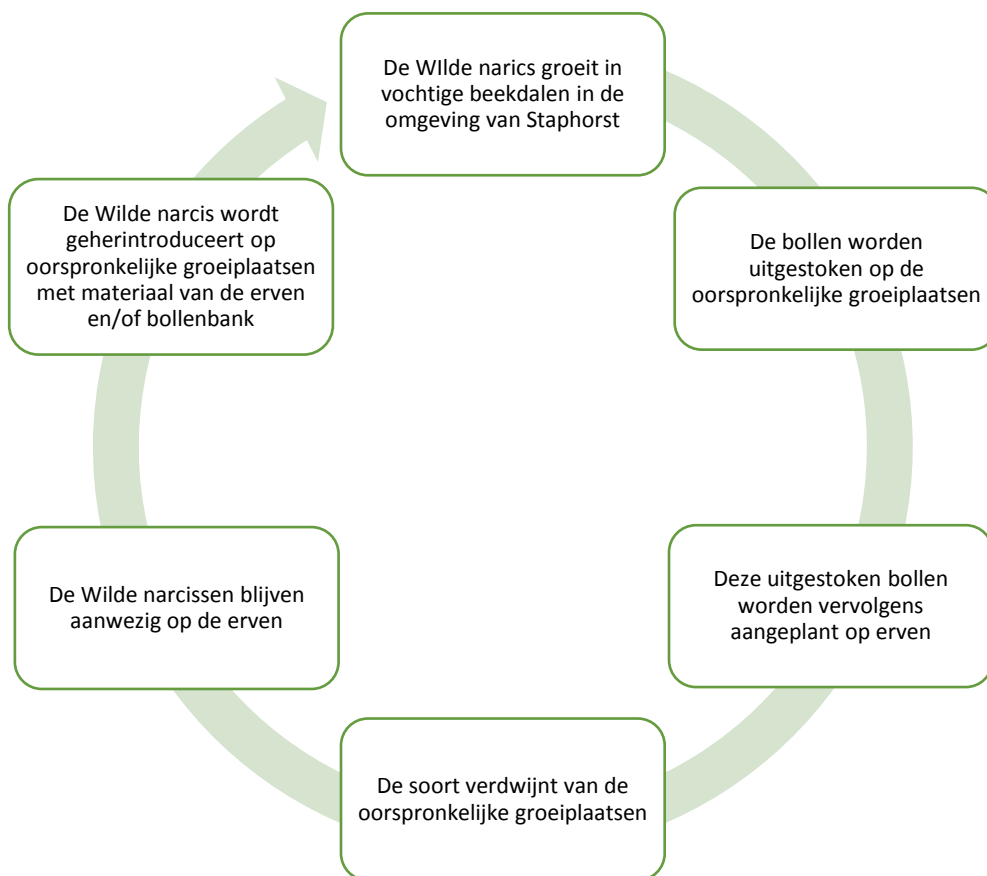
Zowel Landschap Overijssel als de Natuurbeschermingsvereniging zien meerwaarde in het terugkeren van de Wilde narcis op locaties die lijken op de oorspronkelijke natuurlijke groeiplaatsen. Het uitzaaien of aanplanten van de soort op locaties die lijken op deze oorspronkelijke groeiplaatsen kan bijdragen aan het duurzaam voorkomen binnen de gemeente en omgeving. De oorspronkelijke groeiplaatsen van de Wilde narcis moeten rond Staphorst gezocht worden in de vochtige gras- en hooilanden van de nabijgelegen beekdalen van de Reest en het Meppelerdiep en ergens op de overgang van het veengebied naar het zandgebied (bijv. het Ruitenveen). Op al deze locaties komt de soort echter al lange tijd niet meer voor. Binnen de gemeente Staphorst bezit Landschap Overijssel potentiële geschikte gronden in het Reestdal. Ten noorden van IJhorst en Halfweg lijken op het eerste gezicht potentiële geschikte locaties te vinden.

Aandachtspunten bij het zoeken naar geschikte locaties voor herintroductie zijn:

- De bodem moet in het winterhalfjaar vochtig tot nat zijn;
- De bodem moet enigszins zwak zuur zijn;
- De bodem moet humeus of zelfs weinig zijn maar niet voedselrijk;
- Op de locatie wordt niet vroeg in het jaar gemaaid. Dit geeft de Wilde narcis de tijd om de voedingsstoffen uit het bovengrondse materiaal naar de bol te vervoeren en op te slaan. Voldoet een locatie wel aan de eerste drie eisen maar is het beheer niet optimaal voor de Wilde narcis dan kan worden overwogen om tijdens de uitvoering van het beheer rekening te houden met de soort (delen met narcissen later maaien) of het beheer aan te passen.

De resultaten van het kweekexperiment bieden naar verwachting informatie over de invloed van de diepte van het kiembed op het kiemsucces van de zaden, en dus indirect naar de betekenis die mieren hebben bij de kieming van de zaden. Naar verwachting zal hierdoor na het voorjaar van 2017 een beter beeld aanwezig zijn van de kiemingsecologie, informatie die kan bijdragen aan een succesvollere herintroductie.

Met het herintroduceren van de Wilde narcis op natuurlijke groeiplaatsen is de cirkel weer rond: van natuurlijke groeiplaats naar erf en weer terug naar de natuurlijke groeiplaats.

4 Conclusies en aanbevelingen

4.1 Behoud binnen 'bolwerk' Staphorst

- Van nature komt de Wilde narcis in de omgeving van Staphorst voor in vochtige hooi- en graslanden van de nabijgelegen beekdalen en veengebieden. Door veranderingen in het (beheer van het) landschap en het uitsteken van de bollen is de soort daar verdwenen, maar door het aanplanten op erven en in tuinen wel voor het gebied behouden. Door modernisering van tuinen, waarbij geen rekening met de soort wordt gehouden, wordt de soort ook hier echter bedreigd;
- Vanwege het feit dat het aantal groeiplaatsen en het aantal exemplaren in de regio langzaam en gestaag afneemt zijn beschermingsmaatregelen noodzakelijk om deze voor de streek zo karakteristieke soort te behouden. Een sleutel voor het behoud lijkt het op een passend tijdstip maaien van gazons en tuinen waar de soort voorkomt. De eerst maaibeurt zou, wanneer deze wordt afgestemd op de jaarcyclus van de Wilde narcis, ongeveer moeten samenvallen met de 'langste dag' (ongeveer einde 2e week van juni);
- Kennis en bewustwording bij tuineigenaren is essentieel voor het behoud van de soort, de binnen het project opgestelde persberichten en informatieve folder hebben hier aan bijgedragen. De Natuurbeschermingsvereniging "Ijhorst-Staphorst e.o." is bij het vergroten van de kennis en bewustwording in de streek een belangrijke partner;
- In samenwerking met de Natuurbeschermingsvereniging "Ijhorst-Staphorst e.o." is een bollenbank opgezet. Deze bollenbank heeft als doel de bollen op te vangen die vrijkomen bij het herinrichten van tuinen, deze bollen te vermeerderen en vervolgens uit te geven aan inwoners van de gemeente Staphorst die de Wilde narcis een goede plek in de tuin willen geven. Gezien de vragen en reacties die naar aanleiding van de publiciteit zijn binnengekomen lijkt een bollenbank zeker een bijdrage te kunnen leveren aan het behoud van de soort;
- Binnen het project is een kweekexperiment opgestart waarmee wordt geprobeerd inzicht te krijgen in de kiemingsecologie van de Wilde narcis en tegelijkertijd het aantal beschikbare bollen voor de bollenbank te verhogen door het zelf opkweken van de zaailingen. Als de kweekproef succesvol is kan door het opkweken van narcissen uit zaad een verdere invulling worden gegeven aan de bollenbank;
- Herintroductie op locaties, die lijken op de oorspronkelijke natuurlijke groeiplaatsen, biedt mogelijkheden de Wilde narcis terug te krijgen in het half-natuurlijke cultuurlandschap van Overijssel wat bijdraagt aan het voorkomen van de soort. Een aantal plekken in het Reestdal, waaronder terreinen van Landschap Overijssel, lijken daarvoor geschikt. Langs het Meppelerdiep zijn ook een aantal geschikte locaties aanwezig, deze locaties zijn eigendom van Staatsbosbeheer.

4.2 Vervolgtraject

- Het is van belang om de contacten met de bij de bollenbank betrokken partijen warm te houden. Dit kan bijvoorbeeld door het organiseren van een jaarlijks overlegmoment met Landschap Overijssel, de Natuurbeschermingsvereniging “IJhorst-Staphorst e.o.”, de eigenaar van de grond van de bollenbank en eventuele andere interessante en betrokken partijen zoals de gemeente. De resultaten van het kweekexperiment en het vermeerderen van bollen kunnen hier bijvoorbeeld worden besproken en waar nodig kan bijgestuurd worden in de werkwijze;
- Regelmatig terugkerende aandacht in de lokale media over de soort en het bestaan van de bollenbank is van groot belang. Aanbevolen wordt om minimaal eenmaal per jaar, in ieder geval gedurende de bloeiperiode, publiciteit te genereren. Daarnaast is het wenselijk dat de informatiefolder binnen de gemeente op verschillende locaties te verkrijgen blijft;
- Van belang is om de resultaten van het kweekexperiment nauwkeurig te monitoren en de resultaten vast te leggen op het daartoe opgestelde formulier. Deze resultaten kunnen onder andere meer inzicht geven in de geschiktheid van mogelijke locaties voor herintroductie in bijvoorbeeld het Reestdal of in het Ruitenveen en daarbij te hanteren zaaidiepte van de zaden;
- Zodra de inhoud van de bollenbank enige omvang heeft gekregen, wordt aanbevolen om in te zetten op vermeerdering door scoring. Vervolgens kan worden ingezet op het uitgeven van bollen aan bewoners met geschikte erven. Belangrijk daarbij is dat ook informatie wordt gegeven over het juiste beheer voor de soort;

5

Literatuur en geraadpleegde bronnen

Poolman, M. (2015, 24 maart). Tielooz'n, een historisch relict. Geraadpleegd van <http://www.veldschuur.net/nieuws/tieloozn-een-historisch-relict>.

De Levende natuur 60 (12): Beijerinck, W., (1957). *De vroegbloeiende Tijlozen (Narcissus pseudonarcissus L.) in ZW-Drenthe en ZO-Friesland*.

Van der Meijden, R. (1996). Heukels' Flora van Nederland. Wolters-Noordhoff, Groningen.

Weeda, E.J., Schaminée, J.H.J., Duuren, L. van (2003). Atlas van de plantengemeenschappen van Nederland, deel 3. Kust en binnenlandse pioniermilieus. Utrecht, KNNV.

Willis, D. (2012). 'YELLOW FEVER' A prospect of the history and culture of daffodils. Sherriff Hutton, York: Published privately by author.

<http://www.bosflora.nl>

<https://www.verspreidingsatlas.nl/0856>

<http://www.eifelnatur.de/Niederl%E4ndisch/Seiten/Narcissus%20pseudonarcissus.html>

Bijlagen

Bijlage 1. Persbericht bloeitijd

Bijlage 2. Persbericht najaar

Bijlage 3. Informatiefolder Wilde narcis

Bijlage 4. Instructie vermeerdering door scoring

Bijlage 5. Monitoringsformulier kweekexperiment

BIJLAGE 1 - Persbericht bloeitijd

17 maart 2016

Initiatief voor behoud van de bijzondere Wilde narcis in Staphorst en Rouveen

Wie in deze tijd van het jaar door Staphorst of Rouveen loopt of rijdt kan het niet ontgaan dat de narcissen weer bloeien. Deze voorjaarsbode geeft met zijn karakteristieke gele bloemen kleur aan veel erven, boomgaarden en bermen in de gemeente Staphorst. Dit lijkt misschien niet bijzonder maar het gaat hier voor een deel om wilde narcissen (*Narcissus pseudonarcissus*), een zeer zeldzame verschijning in Nederland. Landschap Overijssel en Natuurbeschermingsvereniging "Ijhorst-Staphorst e.o." willen deze bijzondere en kenmerkende soort voor de toekomst behouden.

Van oorsprong groeit de wilde narcis in Noordwest Overijssel in beekdalen en aan de randen van veengebieden. De soort werd in het verleden vaak uitgestoken om vervolgens in de tuin te belanden. Op de oorspronkelijke groeiplaatsen is de soort tegenwoordig verdwenen, maar door het veelvuldig overplanten naar erven en tuinen komt de wilde narcis hier dus nog steeds voor. Maar ook hier staat de Wilde narcis onder druk.

Door herinrichting en modernisering van tuinen en erven en de opkomst van steeds meer gekweekte varianten dreigt de wilde narcis ook uit het straatbeeld van Staphorst te verdwijnen. Om te voorkomen dat deze bijzondere en voor de gemeente zo karakteristieke soort verloren gaat maakt Landschap Overijssel zich sterk voor het behoud van de soort.

Samen met de Natuurbeschermingsvereniging "Ijhorst-Staphorst e.o." wil Landschap Overijssel inwoners van de gemeente Staphorst bewust maken hoe bijzonder het is dat de wilde narcis hier nog voorkomt. Ook wordt onderzocht of een bollenbank kan bijdragen aan het behoud van de soort. In de bollenbank kunnen bollen die vrijkomen bij de herinrichting van tuinen tijdelijk worden bewaard om deze later op een andere geschikte locatie weer een plaats te geven. Op deze manier hopen de betrokken partijen de wilde narcis voor de toekomst te behouden.

Wilt u meer informatie over het project, de wilde narcis in de gemeente Staphorst, dan kunt u contact opnemen met Simon Olk van Landschap Overijssel: Simon.Olk@landschapoverijssel.nl

BIJLAGE 2 - Persbericht najaar

Bollenbank voor unieke wilde narcis opgericht in bolwerk

Door: Redactie Datum: 04 april 2017 15:44 Laatste update: 18-04-2017 15:48

Grote groeiplaats van de Wilde Narcis in een tuin in Rouveen

Foto: Michiel Poolman

Ieder jaar in maart geven wilde narcissen weer kleur aan veel tuinen in Staphorst en Rouveen. De gemeente Staphorst is één van de weinige plekken in Nederland waar deze soort nog te vinden is. Met een burgemeester afkomstig uit een familie van bloembollenkwekers en exporteurs moet het goed komen.

” *Net als de klederdracht en de karakteristieke boerderijen, hoort de wilde narcis bij het straatbeeld van Staphorst.*

Om te voorkomen dat deze soort uit de tuinen verdwijnt, hebben Landschap Overijssel, de “Natuurbeschermingsvereniging IJhorst-Staphorst e.o.” en de gemeente Staphorst een bollenbank opgericht. In de bollenbank kunnen bollen, waar bij de herinrichting van tuinen geen plek meer voor is, tijdelijk worden opgeslagen om deze later op een andere geschikte locatie weer een plaats te geven. Zo wordt voorkomen dat bollen verloren gaan. Ook wordt binnen de bollenbank geëxperimenteerd met het vermeerderen van bollen en het opkweken van narcissen uit zaad.

Steeds meer bollen beschikbaar

Het aantal bollen in de bollenbank is op dit moment nog laag, maar op termijn komen er naar verwachting steeds meer bollen beschikbaar. Zo kunnen bewoners met een daarvoor geschikte tuin de bollen een nieuwe plek geven en kan de soort aan de streek weer de prominente plek in het straatbeeld in gaan nemen. Iets waar ook de gemeente Staphorst zich sterk voor maakt, onder andere door bij het beheer van bermen, waar de wilde narcissen nog spaarzaam groeien, rekening te houden met de soort.

Oorsprong wilde narcis

Van oorsprong groeide de wilde narcis in Overijssel in beekdalen en aan de randen van veengebieden. Omdat de mooie lichtgele bloemen al vroeg in het voorjaar bloeien, werd de plant in het verleden vaak uitgestoken om vervolgens in de tuin te worden aangeplant. Op de oorspronkelijke groeiplaatsen is de soort tegenwoordig verdwenen, maar in tuinen in de regio komt de wilde narcis nog voor.

Ook in de tuinen staat de soort echter steeds meer onder druk. Door herinrichting en modernisering van tuinen en erven, en de opkomst van steeds meer gekweekte populairdere varianten, verdwijnt de wilde narcis uit steeds meer tuinen. De opgerichte bollenbank moet ervoor zorgen dat de soort voor de streek behouden blijft.

Voor meer informatie over de wilde narcis en de bollenbank kunt u contact opnemen met Michiel Poolman van Landschap Overijssel (tel. 0529- 408410 of michiel.poolman@landschapoverijssel.nl).

BIJLAGE 3 - Informatiefolder Wilde narcis

Contact

Woont u in de gemeente Staphorst en denkt u wilde narcissen in uw tuin te hebben, gaat u uw tuin herinrichten of wilt u de wilde narcis een plek in uw tuin geven? Neem dan contact op met de Natuurbeschermingsvereniging "Ijhorst-Staphorst e.o." of Landschap Overijssel. Ook als u meer informatie wilt over wat u voor deze bijzondere soort kunt doen, kunt u contact met ons opnemen. Uitgebreidere informatie vindt u op:

WWW.LANDSCHAPOVERIJSSSEL.NL/WILDENARCIS.

Natuurbeschermingsvereniging "Ijhorst-Staphorst e.o."

Dhr. Jan Paasman (beheerder bollenbank),
tel. 0523 - 657371 of planten@nbvijs.nl

Landschap Overijssel

Dhr. Michiel Poolman, tel. 0529 - 401731
of michiel.poolman@landschapoverijssel.nl

Wilde narcis

Trompetnarcis

DE WILDE NARCIS

Natuurbeschermingsvereniging
Ijhorst-Staphorst e.o.

Landschap
Overijssel

Karakteristieke wilde narcis in de gemeente Staphorst

Help mee dit unieke bolwerk te behouden!

Wist u dat een deel van de narcissen in de tuinen van de gemeente Staphorst echte Nederlandse wilde narcissen betreft? En dat deze soort een erg zeldzame verschijning is in ons land?

Zo massaal als ze op sommige plaatsen in de gemeente Staphorst staan, zie je bijna nergens anders! Deze narcisoort hoort hier namelijk thuis en bepaalt ieder voorjaar mede het karakteristieke aangezicht van 'De Streek', de kenmerkende lintbebouwing van Staphorst en Rouveen. Echter komt de soort steeds minder voor en als we niet oppassen verdwijnt deze bijzondere plant ongemerkt uit het straatbeeld. Daar gaan we vanuit Natuurbeschermingsvereniging "Ijhorst-Staphorst e.o.", Landschap Overijssel en gemeente Staphorst iets aan doen, daarbij is uw hulp hard nodig!

Herinrichting van uw tuin? Denk aan onze bollenbank!

Om te voorkomen dat de wilde narcis verdwijnt hebben Landschap Overijssel, de Natuurbeschermingsvereniging "Ijhorst-Staphorst e.o." en gemeente Staphorst een bollenbank opgezet. In deze bank

kunnen bollen die vrijkomen bij herinrichting van tuinen worden opgenomen, om te voorkomen dat ze verloren gaan. Er wordt vervolgens geprobeerd deze bollen weer een goede plek in de streek te geven. Als u bollen heeft, laat het ons weten!

Staphorst: een bolwerk voor de soort

De wilde narcis is een bolgewas dat met zijn karakteristieke lichtgele bloemen in het vroege voorjaar kleur geeft aan vele erven, boomgaarden en bermen in de gemeente Staphorst.

Hoe herken ik de wilde narcis?

De wilde narcis lijkt op het eerste gezicht sterk op de trompetnarcis, een van de meest gekweekte varianten van narcis, die we veel in veel tuinen aantreffen. Toch zijn er een paar kenmerken die maken dat de wilde narcis in de meeste gevallen goed te onderscheiden is van deze gekweekte vorm:

Links de wilde narcis en rechts de trompetnarcis. Vooral het verschil in kleur (de bloem van de wilde narcis duidelijk tweekleurig) is op het eerste gezicht opvallend.

- Het is een vroegbloeiende soort die vaak als eerste narcisoort in bloei staat
- De bloem is tweekleurig met lichter gekleurde, gele bloemdekklippen en een donkerder gele trompet
- De bloem van de wilde narcis is knikkend tot recht afstaand, die van de trompetnarcis schuin omhoog- tot afstaand
- De bladeren zijn grijsgroen, terwijl die van de trompetnarcis frisser grasgroen zijn
- Het is een soort die meestal duidelijk kleiner en lager is dan de trompetnarcis

Tuinonderhoud: sleutel voor behoud

Herinrichting, modernisering en intensiever onderhoud van tuinen en erven zijn de belangrijkste redenen van de huidige achteruitgang van de soort. De wilde narcis is niet kritisch op haar groeiplaats, maar kan niet tegen vroeg maaien, omdat dan geen goede zaden gevormd worden en bovendien te weinig voedingsstoffen naar de

bol afgevoerd worden. Heeft u de soort in het gazon staan, zorg dan dat de plant de tijd krijgt om deze voedingsstoffen uit de bovengrondse delen naar de bol te transporteren vóór u gaat maaien. De beste tijd hiervoor is wanneer de bladeren van de plant geel gekleurd zijn en slap op de bodem liggen. Zo zorgt u ervoor dat de bol groot en vitaal genoeg de winter ingaat en het volgend jaar weer zo mooi vroeg zal bloeien.

Belangrijke tip: Na de bloei zal de bloem verwelken, maar als de bloem door een hommelt of een bij bevrucht is zal de bloem in de weken daarna veranderen in een groene vrucht met zwarte zaden. Gewoonlijk worden die zaden dan door mieren verspreid, maar u kunt dat ook zelf doen door de zaden vóór het maaien over uw gazon te verspreiden. Zo voorkomt u dat de zaden verloren gaan en in de grasmaaier worden beschadigd en afgevoerd.

BIJLAGE 4 Instructie vermeerdering door scoring

Scoring is een methode waarmee in relatief korte tijd veel bollen kunnen worden verkregen vanuit één moederbol. De nieuwe bollen/bijbolletjes die met deze methode worden gecreëerd zullen na gemiddeld 3 jaar bloeibare bollen opleveren. Onderstaand puntsgewijs de werkwijze. Punt 1 geldt alleen als er gebruik wordt gemaakt van een bol die in de grond zit.

1. (Knip/knijp de bloem af na de bloei zodat alle energie naar de bol gaat)
2. Na het afsterven van het bovengrondse materiaal (juni) wordt de bol opgegraven en schoongemaakt en vervolgens korte tijd (1 week) gedroogd
3. Gebruik een scherp en schoon mes (desinfecteren met vlam) om 2 of 3 insneden te maken over de onderkant van de bol. De onderkant wordt zo in 4-6 "taartpuntjes verdeeld". De onderkant is de kant met de basale plaat. Het is van belang om diep genoeg te snijden (1,5-2 cm) zodat het groeipunt wordt beschadigd/verwijderd. Snij hiervoor iets dieper dan het breedste punt van de bol.
4. De ingesneden bol wordt daarna omgekeerd in een laag droog zand gezet, de ingesneden/beschadigde kant boven het zand uitstekend. Wegzetten op een warme en donkere plaats, het liefst met een hoge luchtvochtigheid. De bol moet droog staan maar niet uitdrogen. Als dit wel lijkt te gebeuren kan er wat water op het zand worden gegoten/gespoten. Te nat kan lijden tot rot, te droog tot uitdroging.
5. Na verloop van tijd (2-3 maanden) zullen zich bijbolletjes vormen. De bol met de gevormde bijbolletjes wordt in z'n geheel geplant in een pot, weer met de onderkant (de kant met de bijbolletjes) naar boven. De nieuwe bijbolletjes moeten net onder het oppervlak liggen.
6. De pot wordt gedurende de winter beschut/beschermd gezet om schade door vorst te voorkomen (bijvoorbeeld in een schuurtje)
7. Na de winter (februari-maart) gaat de pot naar buiten
8. Na het groeiseizoen (mei-jun) de bol met bijbolletjes opgraven, drogen (1 week) en de bolletjes losmaken
9. De nieuwe bolletjes in september-oktober planten op de locatie waar ze verder zullen ontwikkelen

Onderstaande afbeeldingen geven een beeld van het insnijden van de bollen.

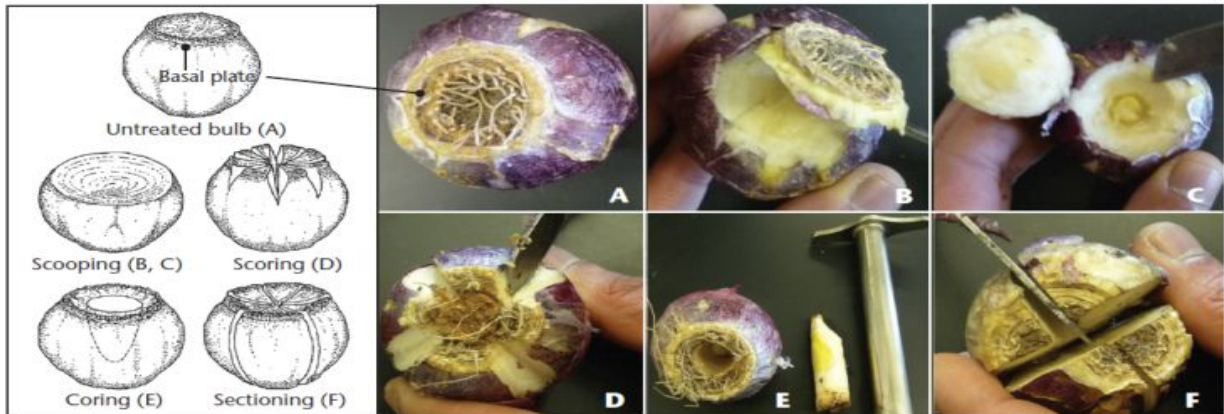
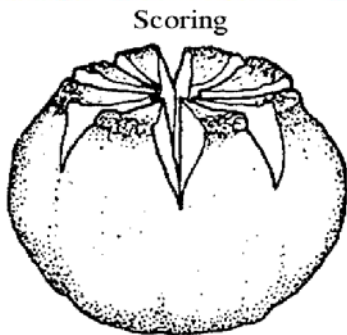

Fig. 3. Variously treated hyacinth bulbs for propagating (A-F). Note the development of bulblets from cored (a) and scooped (b) bulbs.

Scoring

arent bulbs,
l offsets will usu-
st year; do not
l year or later. In
oping to the left
ome plants, such
m offsets and
ulation in the
ng, or sectioning

oving the
ich includes the
the center of the

and separate when the
foliage is yellow and
dry. Although scooping
produces 25 to 50 bul-
blets per mother bulb,
these will be small and
may require four or five
years before flowering.

- *Scoring:* To score a bulb, make three V-shaped cuts through the basal plate so there are

